

Dit is een versie van een artikel dat verscheen in De Eerste Dag, 2016 nr. 2.

Het citeren of doorgeven van deze tekst is toegestaan, mits met bronvermelding.

De auteur van deze tekst is dr. Piet van Veldhuizen – www.woordenmetzielenzin.nl

Hebreeën 9,15-28 en Lucas 23,38-43
voor 13 maart 2016, 5^e Zondag in de 40 dagen

Ik ben erg benieuwd hoe het de lezers van de brief aan de Hebreeën in het kader van dit paasproject tot nu toe is vergaan. Zelf heb ik grote moeite om een verstandhouding met deze brief te krijgen. Daar heb ik wel moeite voor gedaan, een moeite die ik iedereen kan aanbevelen. Ik heb in twee weken tijd, in een paar lange sessies, de brief in het Grieks overgeschreven. Hardop lezend, zorgvuldig schrijvend in ademzinnnetjes, alsof ik de secretaris van de auteur was. Dat is een manier om iets mee te krijgen van de toon, de beweging, de aandrift. Het levert veel ontdekkingen op, gegevens die je ook eenvoudig uit commentaren kunt plukken, maar die je beter aan den lijve kunt opdoen. Alleen – het heeft mijn hart niet dichterbij dat van de schrijver gebracht. Voor het eerst, in dertig jaar exegese, blijf ik na zo'n intensieve exercitie toch buiten staan.

De schrijver van Hebreeën is intussen zelf ook exegeet. Hij citeert veel uit de Schriften, soms heel uitvoerig, en er zijn citaten bij die hij drie- of viermaal herhaalt. Bijna de helft van zijn veertig directe citaten komt uit de Psalmen, en juist de psalmcitaten gaan in de herhaling. Maar ook als hij niet citeert, exegetiseert hij, vooral straks in hoofdstuk 11. Zijn exegese heeft een geweldige invloed gehad op de christelijke duiding van oudtestamentische verhalen, en ik word daar niet altijd blij van: dat Kaïns offer beter was dan dat van Abel, bijvoorbeeld. Al is zulke exegese vaak wél weer in lijn met de joodse exegese van die dagen, weerspiegeld in targum en midrasj. De geloofshelden worden daar vaak de helden van ons joodse gelijk, en hier van ons christelijke gelijk.

Wat ik heel lastig vind, ook in de teksten die mij nu ter exegese zijn opgedragen, is dat de schrijver zijn Schriftteksten onbekommerd leest als teksten over Jezus, zonder dit ook maar ergens te verantwoorden. Heel de Schrift spreekt over Jezus, of in ieder geval: elke tekst die de auteur goed uitkomt. Dat zou ik nog kunnen aanvaarden als het heil dat Jezus met zich brengt, volgens de auteur dan ook universeel zou zijn, maar dat is het niet. De joodse eredienst wordt niet automatisch mee-opgetild in het nieuwe Christusperspectief, maar juist gediskwalificeerd. Misschien raakt me wel het meest, dat het boek in mijn beleving geen hartelijke sfeer ademt, maar een van afwijzing van andere zienswijzen, en waarschuwing voor de eeuwige toorn die het deel wordt van wie niet deze specifieke exegese volgt. Ik ervaar de taal van Paulus als zeer bevrijdend in vergelijking met de taal van deze brief. En toch moeten we er iets mee...

In hoofdstuk 9:15-28 gaat de auteur door op wat hij eerder stelde, namelijk dat Jezus de bemiddelaar is van een nieuwe orde die de oude van Mozes overstijgt. Mozes staat volgens deze brief voor de orde van de aarde en van de veelheid, waarin de heilige handelingen buiten jezelf plaatsvinden. Jezus staat voor de orde van het ene en van de hemel, waarin hij de heilige handeling van het offer aan zichzelf heeft voltrokken. Zolang je buiten de offers blijft staan als participant in de aardse eredienst, breek je niet door de grens van het noodlot heen en blijf je in het schimmenspel opgesloten. Jezus is zelf door de grens van aardse veelheid heengegaan in de totale gave van zichzelf, en heeft zo de doorgang naar de hemelse eenheid geopend.

Dat vind ik een indrukwekkende visie. Het klinkt prachtig holistisch, maar ik heb de indruk dat de schrijver het niet holistisch opvat. Hij roept zijn lezers niet op tot de belangeloze ruimhartigheid in

het voetspoor van Jezus, maar blijft in termen van wij en zij spreken. Hij beschrijft de Mozaïsche orde niet als toeleiding naar de vervulling, maar als obstakel. Dat is ze misschien ook wel in de situatie van zijn eerste lezers, maar door in deze categorieën te blijven, maakt hij voor mijn gevoel ook de christelijke leer als enig-ware leer tot een obstakel. De zelfgave van Jezus voor allen vraagt (in mijn beleving) van volgelingen dezelfde overgave, waarin niet meer laatdunkend naar anderen kan worden gewezen, maar waarin alles wordt opgetild in het stralende licht van God.

De twee rebellen die met Jezus meegekruisigd worden, verbeelden dat treffend. De één blijft steken in laatdunkend spreken waarin hij zichzelf handhaaft tot de dood erop volgt. De ander geeft zichzelf op en vertrouwt zich toe aan Jezus, in wie hij de weerloze goedheid ziet waartoe hij zelf eerder niet in staat is geweest. Daarmee stapt hij uit het wij-tegen-zij.

Ja, en wat ik nu zo pijnlijk vind, is dat de taal van Hebreeën, net als de taal van de kerk op heel veel momenten van zijn geschiedenis, meer weg heeft van de houding van de eerste dan die van de tweede rover. In die zin ervaar ik Hebreeën, zo joods als het geschrift is, toch als een brief die al door teveel kerkelijk gelijk wordt beheerst, en te weinig door eerbiedige verwondering over de weg van Jezus.

Maar als ik het mis heb: zoveel te beter!

Piet van Veldhuizen